

Türkiye’de Hıyar Üretimi ve İhracatı

Mustafa Öztürk, Mükremin Temel

Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, 77102, Yalova

e-posta: mustafaozturk66@gmail.com

Özet

Türkiye 28.6 milyon ton sebze üretimi ile Çin, Hindistan ve ABD den sonra dünyanın en fazla sebze üreten ülkelerinden birisidir. Dünya hıyar üretiminde Türkiye Çin’den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Hıyar üretimi Türkiye toplam sebze üretiminde içerisinde %6.5’lik bir paya sahiptir. 2014 yılında 1.846.000 ton civarlarında olan hıyar üretiminin %59.4’ü örtü altı, %40.6’sı açıkta üretim şeklinde gerçekleşmiştir. Türkiye’nin 2005 yılında 18 milyon dolar olan hıyar ihracatı, 2014 yılında %330 lara varan bir artışla 77 milyon dolar seviyelerine yükselmiştir. 710 milyon dolar olarak gerçekleşen sebze ihracatının %10.8’i hıyar ihracatından elde edilmiştir. Rusya, Ukrayna, Almanya, Bulgaristan, Gürcistan ve Belarus hıyar ihracatı yaptığımız önemli ülkelerdir. Türkiye’de hıyar ihracatının üretime oranı %5.0 düzeylerinde olup, dünya hıyar üretiminde önemli bir üretici ülke olan Türkiye’nin üretimdeki bu gücünü ihracata tam olarak yansıtamadığı görülmektedir. Türkiye’den üretim açısından daha geride bulunan İspanya 750.000 ton olan hıyar üretiminin %75.0’ini ihracat ederek yılda yaklaşık 550 milyon dolar döviz geliri elde etmektedir. Türkiye ekolojik avantajları, üretim miktarı ve önemli pazarlara yakınlık durumu itibarıyla dünya hıyar piyasasındaki payını arttırabilecek potansiyele sahip bulunmaktadır. İhracatın ve dış pazarlardaki rekabet gücümüzün artırılabilmesi için hedef pazar koşulları ve isteklerini dikkate alan, kaliteli ve güvenilir hıyar üretiminin sağlanması gereklidir.

Anahtar kelimeler: Türkiye, hıyar, üretim, ihracat

Cucumber Production and Export in Turkey

Abstract

Turkey is one of the important vegetable producing countries in the world with a production of 28.6 million tons of vegetables after China, India and USA. Turkey’s cucumber production rank is second after China. Cucumber production has 6.5% share in Turkey’s total vegetable production. Approximately 1.846 million tons of cucumber produced in 2014 its 59.4% produced in greenhouse and 40.6% in open garden. Turkey’s cucumber export was 18 million dollars in 2005 while it increased to \$ 77 million dollars up to 330% increase in 2014. Vegetable exports were 710 million dollars whose 10.8% were cucumber. Russia, Ukraine, Germany, Bulgaria, Georgia and Belarus are important countries we export cucumbers. The ratio of cucumber export is 5.0% in cucumber production. Turkey is cucumber producing country but power of production seems not fully reflect to its export. Spain has lower cucumber production than Turkey but exports 75.0% of 750,000 tons cucumber production and to achieve approximately 550 million dollars foreign exchange per year. Turkey has ecological advantages, production quantities and proximity to major markets so that has potential to increase its world market share of cucumber. In order to increase our competitiveness in foreign markets, export market conditions and wishes and goals taking into account. Also it is necessary to ensure the quality and safety of cucumber production.

Keywords: Turkey, cucumber, production, export

Giriş

Kabakgiller familyasından tek yıllık bitki olan hıyar (*Cucumis sativus* L.) sebzeler içinde önemli bir yere sahip türdür. Sofralık ve turşuluk (kornişon) olarak açık tarla koşullarında ve örtü altında yetiştiriciliği yapılmaktadır. Türkiye’nin 2014 yılında 28.6 milyon ton olarak gerçekleşen toplam sebze üretiminin %6.5’i hıyar üretiminden meydana gelmektedir. Hıyar üretiminin %59.4’ü örtü altı üretimi olup; üretim artışı sağlamada ve üretimin yıl içinde dengeli dağılımına katkısı yönünde örtü altı hıyar yetiştiriciliği önemli bir yere sahip

bulunmaktadır. Üretim açısından birçok avantajlara sahip olmasına rağmen Türkiye’nin dünya hıyar ihracatından istenilen payı alabildiğini söylemek zordur.

Materyal ve Metot

Bu çalışmada çeşitli kuruluşlar tarafından yayınlanan hıyar üretimi ve dış ticareti ile ilgili her türlü istatistiksel veriler ve yayınlar materyal olarak kullanılmıştır. Makro düzeyde çeşitli kaynaklardan derlenen verilerin analizinde yüzde hesapları, basit ve tartılı ortalamalardan yararlanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Dünya hıyar üretimi 1985 yılında 15.5 milyon ton dolaylarında iken, 2013 yılında 1985 yılına göre %360'lara varan bir artışla 71.4 milyon ton seviyelerine ulaşmıştır (Anonim, 2014a). Dünyada, 2013 verilerine göre 2.118.200 hektar alanda 71.365.573 ton hıyar üretimi yapılmaktadır. Çin, dünya hıyar üretim alanlarının %55.1'ini, üretim miktarının %76.2'sini karşılayan en önemli üretici ülkedir. Türkiye, İran, Rusya, Ukrayna, İspanya, ABD, Meksika, Mısır ve Özbekistan dünya hıyar üretiminde diğer önemli ülkeler olarak dikkati çekmektedir. Dünya hıyar üretiminin %2.5'ini gerçekleştiren Türkiye üretimde 2. sırada bulunmaktadır (Çizelge 1).

2014 yılında 2 milyar 298 milyon dolar civarlarında gerçekleşen dünya hıyar ihracatında İspanya, Hollanda ve Meksika en önemli ülkeler konumundadır. Bu üç ülke 2014 yılı dünya hıyar ihracatından miktar olarak %63.8, değer olarak %63.5 oranında pay almışlardır (Çizelge 2). 754 bin tonluk üretim ile dünya hıyar üretiminin %1.1 ini karşılayan İspanya 2014 yılı dünya hıyar ihracatından miktar olarak %22.6, değer olarak %25.9 oranında pay alan en önemli ihracatçı ülke olarak dikkati çekmektedir. İspanya'nın ortalama hıyar ihraç fiyatlarının dünya ortalama fiyatlarının üzerinde gerçekleştiği dikkati çekmektedir. Yaklaşık 400 bin tonluk hıyar üretimi ile Hollanda dünya hıyar ihracatından re-export yaparak önemli pay alan ikinci ülke pozisyonunda bulunmaktadır. Kanada, İran, Türkiye, ABD, Ürdün, Belçika ve Yunanistan diğer önemli hıyar ihracatçı ülkeler arasındadır (Çizelge 2). Dünya hıyar üretiminde Çin'den sonra ikinci sırada yer Türkiye üretimdeki avantajını ihracata tam olarak yansıtamamaktadır. Türkiye dünya hıyar ihracatından 2014 yılında miktar olarak %4.0 değer olarak %3.4 oranında pay almıştır. Türkiye'nin hıyar ihracat miktarlarına göre dünya hıyar ihracat gelirlerinden daha az pay aldığı görülmekte olup, Türkiye'nin ortalama hıyar ihraç fiyatları dünya ortalama fiyatlarının altında gerçekleşmiş bulunmaktadır (Çizelge 2).

Dünya hıyar ithalatının önemli miktarının ABD, Almanya, Rusya, İngiltere ve Hollanda tarafından gerçekleştirildiği dikkati çekmektedir. ABD, Almanya ve Rusya 2014 yılı dünya hıyar ithalatının miktar olarak %59.5 ini değer olarak %58.8 ini gerçekleştiren en önemli ülkelerdir.

İngiltere, Hollanda, Fransa, Kanada, Belçika, Çek Cumhuriyeti ve İsveç diğer hıyar ithalatçısı ülkeler olarak dikkati çekmektedir (Çizelge 3).

Türkiye'nin yıllara göre örtü altı hıyar üretim alan ve miktarları Çizelge 4'te verilmiştir. 1995-2013 yılları arasında toplam ekiliş alanının %12.4-21.0'i, üretim miktarının %44.6-59.4'ü örtü altı yetiştiriciliğinden karşılanmıştır. Toplam hıyar üretimi içinde örtü altı hıyar yetiştiriciliğinin payı yıllara göre değişmekle beraber, 2014 yılında hıyar üretiminin %59.4'ü örtü altı üretimi olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin yıllara göre sofralık ve turşuluk (kornişon) hıyar üretim alan ve miktarları Çizelge 4'te verilmiştir. Türkiye'de 2014 yılında 313 bin dekar alanda 1.7 milyon ton sofralık hıyar üretimi, 75 bin dekar alanda 144 bin ton turşuluk (kornişon) hıyar üretimi gerçekleştirilmiştir (Çizelge 5). Toplam üretimin %92.2'si sofralık, %7.8'i turşuluk (kornişon) hıyardır. 2014 yılı itibarıyla 1.8 milyon ton olan Türkiye hıyar üretiminin %25.9'u Antalya, %12.5'i İzmir ve %10.8'i Mersin illeri tarafından gerçekleştirilmiştir. Tekirdağ, Hatay, Manisa, Amasya, Muğla, Samsun ve Karaman diğer önemli üretici illerdir (Çizelge 6).

2010-2014 yılları arasında miktar olarak 1.0-1.2 milyon ton, değer olarak yaklaşık 700 milyon dolar civarlarında gerçekleşen Türkiye yaş sebze ihracatından hıyar ihracatı miktar olarak %6.3-10.1, değer olarak %8.6-10.9 oranında pay almıştır. 2014 yılında 710 milyon dolar olan yaş sebze ihracatımızın 77 milyon dolar ile %10.9'u hıyar ihracatından elde edilmiştir (Çizelge 7). Türkiye'nin hıyar ihracatı yıllara göre dalgalanmalar göstermekle birlikte, 2014 yılında 102.6 bin ton karşılığında 77.1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 8). Ülkemiz hıyar üretiminde miktar olarak önemli bir üretici ülke olmakla birlikte, 2014 yılında ihracat miktarının üretim miktarına oranı %5.6 olmuştur. İhracat miktarının üretim miktarına oranının düşük olması Türkiye'nin hıyar üretim potansiyelini iyi değerlendiremediğini, hıyar üretiminden ihracata giden payın artırılması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Ülkeler itibarıyla hıyar ihracatımız incelendiğinde; ilk sırayı Rusya'nın aldığı görülmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla, Ukrayna, Almanya, Bulgaristan, Gürcistan ve Belarus izlemektedir (Çizelge 9). Ülkemizin özellikle Rusya'ya olan hıyar ihracatının önemli ölçüde

arttığı söylenebilir. Bu bağlamda 2010 yılında bu ülkeye olan 38 milyon dolarlık hıyar ihracatımız yaklaşık %33.2'lik bir artışla 2014 yılında 50.6 milyon dolar seviyelerine ulaşmıştır (Çizelge 9). 2014 yılında Rusya hıyar ihracatımızın miktar olarak %61.7, değer olarak %65.6'sının gerçekleştirildiği en önemli ülke konumundadır. Rusya, dünyanın en önemli yaş meyve ve sebze ithalatçılarından birisi olup; Rusya Federasyonu ile ülkemiz arasında imzalanan protokol gereği yaş meyve sebze ihracatında pazara girişte pestisit kalıntı analizi istenmekte, ihracat yapan firmaların kalıntı limit izlenebilirliği dayalı bir sisteme sahip olmaları gerekmektedir. Türkiye'nin hıyar ithalatı önemli düzeylerde bulunmamaktadır.

Sonuç

Dünya hıyar üretiminin %2.5'ini gerçekleştiren Türkiye üretimde 2. sırada bulunmasına rağmen, üretimdeki avantajını ihracata tam olarak yansıtamamaktadır. Rekabetin hızla arttığı uluslararası piyasalarda;

Türkiye sahip olduğu ekoloji ve üretim potansiyeli ile üretimini ihracata yönelik olarak planlamalı, mevcut pazarları koruyarak sürdürülebilir bir ihracat artışına erişebilmek için dış pazar isteklerine ve standartlara uygun kaliteli hıyar yetiştiriciliği ile dünya hıyar ihracatından daha yüksek pay alan rekabet gücü yüksek bir ülke konumuna ulaşmalıdır.

Kaynaklar

- Anonim, 2015a. <http://faostat3.fao.org>,
Anonim, 2015b. <http://faostat3.fao.org>,
Anonim, 2015c. <http://www.trademap.org>,
Anonim, 2015d. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001Erişim: Temmuz 2015.
Anonim, 2015e. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul>, Erişim: Temmuz 2015.
Anonim, 2015f. Türkiye İstatistik Kurumu Kayıtları, Ankara.
Anonim, 2015g. <http://www.akib.org.tr>, Erişim: Temmuz 2015.

Çizelge 1. Önemli ülkelere göre dünya hıyar üretim miktarları (2013).

Ülkeler	Üretim Miktarı (ton)	%
Çin	54.362.750	76.2
Türkiye	1.754.613	2.5
İran	1.570.078	2.2
Rusya	1.068.000	1.5
Ukrayna	1.044.300	1.5
İspanya	754.400	1.1
ABD	747.610	1.0
Meksika	637.395	0.9
Mısır	631.129	0.9
Özbekistan	607.397	0.9
Dünya	71.365.573	100.0

Kaynak: Anonim 2015a.Çizelge 2. Yıllara ve önemli ülkelere göre Dünya hıyar ihracatı (miktar: ton; değer: 1000 \$)

Çizelge 2. Yıllara ve önemli ülkelere göre Dünya hıyar ihracatı (miktar: ton; değer: 1000 \$)

Ülkeler	2012		2013		2014	
	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	%
İspanya	511.295	580.538	545.337	617.165	572.463	22.6
Hollanda	411.164	457.281	409.868	500.625	435.427	17.2
Meksika	540.334	359.870	584.928	433.897	610.940	24.1
Kanada	93.469	135.868	113.647	182.274	120.186	4.7
İran	71.226	68.563	71.047	87.828	63.103	2.5
Türkiye	88.703	67.112	78.035	63.980	102.603	4.0
ABD	48.373	54.134	49.352	57.208	54.783	2.2
Ürdün	104.744	83.187	45.385	35.917	70.908	2.8
Belçika	46.120	45.634	44.286	49.593	46.234	1.8
Yunanistan	30.663	37.485	35.058	43.815	38.232	1.5
Toplam	1.946.091	1.889.672	1.976.943	2.072.302	2.114.879	83.4
Diğerleri	384.318	253.785	442.994	314.041	421.203	16.6
Dünya	2.330.409	2.143.457	2.419.937	2.386.343	2.536.082	100.0

Kaynak: Anonim 2015b; Anonim 2015c.

Çizelge 3. Yıllara ve önemli ülkelere dünya hıyar ithalatı (miktar: ton; değer: 1000 \$)

Ülkeler	2012		2013			2014		
	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	%	Değer	%
ABD	659.528	492.078	720.131	656.633	509.121	20.1	677.224	26.8
Almanya	476.066	502.024	486.733	558.473	772.880	30.5	529.562	20.9
Rusya	213.917	266.737	214.867	291.688	227.591	9.0	280.895	11.1
İngiltere	136.774	167.954	135.439	180.972	152.311	6.0	195.995	7.8
Hollanda	111.639	113.378	100.551	119.781	101.988	4.0	115.480	4.6
Fransa	74.136	77.218	71.159	83.721	73.831	2.9	81.904	3.2
Kanada	48.521	53.043	49.939	59.597	54.793	2.2	68.399	2.7
Belçika	60.891	49.468	60.619	56.236	65.305	2.6	53.943	2.1
Çek Cum.	73.262	53.482	67.017	55.420	71.565	2.8	53.454	2.1
İsveç	29.861	41.161	32.704	47.145	33.920	1.3	47.313	1.9
Toplam	1.884.595	1.816.543	1.939.159	2.109.666	2.063.305	81.4	2.104.169	83.2
Diğerleri	502.277	434.297	483.991	439.667	472.217	18.6	424.454	16.8
Dünya	2.386.872	2.250.840	2.423.150	2.549.333	2.535.522	100.0	2.528.623	100.0

Kaynak: Anonim 2015b; Anonim 2015c.

Çizelge 4. Türkiye’de yıllara göre hıyar örtü altı üretim alan ve miktarları

Yıllar	Ekilen Alan (dekar)			Üretim Miktarı (ton)		
	Toplam	Örtü Altı	Örtü Altı Alan/ Toplam Alan (%)	Toplam	Örtü Altı	Örtü Altı Üretim/ Top. Üretim (%)
1995	465.990	57.886	12.4	1.250.000	557.197	44.6
2000	462.570	86.555	18.7	1.825.000	1.043.706	57.2
2005	461.740	70.380	15.2	1.745.000	919.856	52.7
2010	394.564	71.235	18.1	1.739.191	987.712	56.8
2011	387.971	74.914	19.3	1.749.174	1.003.535	57.4
2012	383.134	77.431	20.2	1.741.878	1.028.122	59.0
2013	381.725	73.470	19.2	1.754.613	1.001.940	57.1
2014	387.959	81.483	21.0	1.845.749	1.095.626	59.4

Kaynak: Anonim 2015d; Anonim 2015e.

Çizelge 5. Türkiye’de yıllara göre hıyar-kornişon üretim alan ve miktarları

Yıllar	Hıyar (Sofralık)			Hıyar (Kornişon)			Toplam Üretim (ton)
	Ekilen Alan (da)	Üretim (ton)	Sofralık Üretim/ Toplam Ürt. (%)	Ekilen Alan (da)	Üretim (ton)	Kornişon Ürt./ Top.Ürt. (%)	
2005	388.850	1.617.000	92.7	72.890	128.000	7.3	1.745.000
2010	315.795	1.593.844	91.6	78.769	145.347	8.4	1.739.191
2011	310.671	1.605.319	91.8	77.300	143.855	8.2	1.749.174
2012	309.343	1.603.110	92.0	73.791	138.768	8.0	1.741.878
2013	306.172	1.613.771	92.0	75.553	140.842	8.0	1.754.613
2014	312.954	1.701.708	92.2	75.005	144.041	7.8	1.845.749

Kaynak: Anonim 2015d; Anonim 2015e.

Çizelge 6. Türkiye’de illere göre hıyar üretim alan ve miktarları (2014)

İl Adı	Üretim Alanı		Üretim Miktarı	
	Dekar	%	Ton	%
Antalya	38.305	9.9	477.186	25.9
İzmir	44.915	11.6	229.832	12.5
Mersin	20.413	5.3	199.359	10.8
Tekirdağ	6.644	1.7	68.161	3.7
Hatay	19.569	5.0	57.794	3.1
Manisa	17.839	4.6	56.682	3.1
Amasya	9.830	2.5	54.379	2.9
Muğla	8.423	2.2	47.675	2.6
Samsun	5.917	1.5	39.526	2.1
Karaman	8.945	2.3	38.188	2.1
Toplam	180.800	46.6	1.268.782	68.7
Diğerleri	207.159	53.4	576.967	31.3
Genel Toplam	387.959	100.0	1.845.749	100.0

Kaynak: Anonim 2015e.

Çizelge 7. Türkiye'nin yıllara göre yaş sebze ihracatında hıyar ihracatının durumu

Yıllar	Hıyar İhracatı		Yaş Sebze İhracatı		Miktar	Değer
	Miktar (ton)	Değer (1000 \$)	Miktar (ton)	Değer (1000 \$)	Hıyar İhracatı/ Yaş Sebze İhracatı (%)	Hıyar İhracatı/ Yaş Sebze İhracatı (%)
2010	105.060	75.460	1.044.221	719.086	10.1	10.5
2011	81.034	59.193	1.089.378	687.770	7.4	8.6
2012	88.703	67.112	1.077.226	644.854	8.2	10.4
2013	78.035	63.980	1.242.180	691.839	6.3	9.2
2014	102.603	77.107	1.166.584	710.184	8.8	10.9

Kaynak: Anonim 2015f; Anonim 2015g.

Çizelge 8. Türkiye'nin yıllara göre hıyar-kornişon ihracatı

Yıllar	Miktar (Ton)	Değer (1000 \$)
1990	26.366	15.638
1995	13.160	7.430
2000	8.072	3.597
2005	31.352	17.951
2010	105.060	75.460
2011	81.034	59.193
2012	88.703	67.112
2013	78.035	63.980
2014	102.603	77.107

Kaynak: Anonim 2015f.

Çizelge 9. Türkiye'nin yıllar itibariyle önemli ülkelere göre hıyar ihracatı* (miktar: ton, değer: 1000 \$)

Ülkeler	2010		2011		2012		2013		2014	
	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer
Rusya	54.53	37.951	43.316	30.71	51.461	38.91	41.23	34.878	63.26	50.590
Ukrayna	13.16	7.863	11.462	6.604	13.010	8.474	14.11	10.501	10.12	6.740
Almanya	12.04	10.325	8.693	8.636	8.821	8.379	5.290	5.544	3.404	3.758
Bulgaristan	8.468	6.815	5.276	3.815	3.351	2.296	3.702	2.961	6.336	3.757
Gürcistan	3.001	1.594	2.767	1.420	2.639	1.187	3.766	1.644	7.141	2.554
Belarus	827	853	269	319	1.216	1.136	1.901	2.244	2.925	2.539
Moldova	2.145	1.118	2.976	1.940	3.202	1.936	3.406	1.703	2.783	1.316
Romanya	3.487	2.889	1.958	1.617	805	623	640	532	1.195	989
Avusturya	863	850	685	707	576	680	700	748	943	978
Polonya	954	861	640	537	703	675	589	570	917	777
Toplam	99.48	71.11	78.042	56.31	85.784	64.29	75.34	61.325	99.03	73.998
Diğerleri	5.571	4.341	2.992	2.879	2.919	2.814	2.693	2.655	3.569	3.109
Genel Toplam	105.0	75.460	81.034	59.19	88.703	67.11	78.03	63.980	102.6	77.107

*Türkiye İstatistik Kurumu kayıtlarından yararlanılarak hazırlanmıştır.